

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เด็กวัยรุ่นเป็นวัยที่มีช่วงชีวิตอยู่ระหว่างวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญเพราะมีการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนร่วมกันหลายด้านในระบบต่างๆของร่างกาย ด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา และจริยธรรม โดยมีจุดเริ่มต้นและการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกันไป ในแต่ละบุคคล โดยเฉลี่ยแล้วเด็กวัยรุ่นจะมีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 10-19 ปี ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ วัยรุ่นตอนต้น มีอายุระหว่าง 10-13 ปี วัยรุ่นตอนกลาง มีอายุระหว่าง 14-16 ปี และวัยรุ่นตอนปลาย มีอายุระหว่าง 17-19 ปี (กรมสุขภาพจิต, 2545)

เด็กวัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายที่สำคัญ คือมีการเจริญเติบโตของขนาดร่างกาย และมีการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนของร่างกายโดยมีส่วนสูงและน้ำหนักเพิ่มขึ้น ซึ่งการเจริญเติบโตของวัยรุ่นแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือระยะก่อนวัยรุ่น ระยะวัยรุ่นและระยะหลังวัยรุ่น โดยระยะก่อนวัยรุ่นเป็นระยะที่ร่างกายของเด็กวัยรุ่นเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง แต่การทำงานของระบบอวัยวะสืบพันธุ์ยังไม่มี การพัฒนา ส่วนระยะวัยรุ่นเป็นระยะที่ระบบอวัยวะสืบพันธุ์เริ่มทำงานแต่ยังทำหน้าที่ได้ไม่สมบูรณ์ แต่จะทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ในระยะหลังวัยรุ่นซึ่งเป็นระยะที่ร่างกายของเด็กวัยรุ่นเจริญเติบโตเต็มที่ โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีบทบาทสำคัญต่อพัฒนาการด้านอื่น (Santrock, 1996) นอกจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายแล้วเด็กวัยรุ่นยังมีการเปลี่ยนแปลงทางด้าน อารมณ์ สังคม และสติปัญญา (กรมสุขภาพจิต, 2545; ฤกษ์ศรี คำชาย, 2540; ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2540) โดยเด็กวัยรุ่นจะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ คือมีภาวะอารมณ์แปรปรวนสูงเนื่องจากวุฒิภาวะทางอารมณ์ยังไม่สมบูรณ์ อารมณ์ที่แสดงออกจึงมีความรุนแรง อ่อนไหวง่าย เปลี่ยนแปลงง่าย อย่างรวดเร็ว และมักแสดงออกโดยไม่กลั่นกรอง อาจทำให้ตัวเองและควบคุมตนเองได้น้อย อีกทั้งยังอยู่ในสภาวะสังคมที่ซับซ้อนร่วมกับสถาบันครอบครัวที่อ่อนแอ จึงอาจทำให้เด็กวัยรุ่นมีปัญหาทางด้านจิตใจและมีปัญหาในการปรับตัวเพิ่มมากขึ้น (กรมสุขภาพจิต, 2545)

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว อาจทำให้เด็กวัยรุ่นบางคนมีปัญหาในการปรับตัวได้ (วรารักษ์ ตระกูลสถิตย์, 2545) เนื่องจากวัยรุ่นมีพัฒนาการทางจิตสังคมอยู่ในขั้นตอนที่ 5 คือ การพบเอกลักษณ์แห่งตนขัดแย้งกับการไม่เข้าใจตนเอง (identity VS identity diffusion) ซึ่ง อิริค อิริคสัน

(Erik Erikson) นักจิตวิทยาเจ้าของทฤษฎีขั้นตอนพัฒนาการทางจิตสังคม (Psychosocial Developmental Stage) เชื่อว่าขั้นตอนนี้เป็นช่วงที่มีความขัดแย้งและมีลักษณะวิกฤตยิ่งกว่าช่วงอื่น หากไม่สามารถแก้ไขภาวะวิกฤตให้ผ่านพ้นไปด้วยดี เด็กวัยรุ่นผู้นั้นจะกลายเป็นผู้ที่มีเอกลักษณ์ที่สับสนและกลายเป็นผู้ใหญ่ที่มีบุคลิกภาพที่สับสนไม่มั่นคง กล่าวคือจากการที่เด็กในวัยนี้กำลังละทิ้งความเป็นเด็กเพื่อก้าวเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ จึงต้องมีการปรับตัวเพื่อประสานเอกลักษณ์แห่งตนให้เข้ากับโครงสร้างทางสังคม หากเด็กวัยรุ่นไม่สามารถประสานเอกลักษณ์แห่งตนกับโครงสร้างของสังคม อาจทำให้เกิดความขัดแย้งด้านสัมพันธภาพกับผู้ใหญ่ กับเพื่อนร่วมวัย กับเพื่อนต่างเพศ กับสังคมเกิดความสับสนทางจิตใจ และอาจกลายเป็นบุคคลที่หลงตน ลืมตน ว่าเหว ไม่เป็นตัวของตัวเอง เหนงหงอย ซ้ำกังวล ตัดสินใจไม่ได้ รู้สึกว่าตนเองถูกทอดทิ้ง จนอาจกลายเป็นอันธพาลหรือติดยาเสพติดได้ (Erikson อ้างใน ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2544) โดยเฉพาะในช่วงวัยรุ่นตอนกลางถึงวัยรุ่นตอนปลายที่มีอายุระหว่าง 14-19 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยที่กำลังค้นหาอุดมการณ์และเอกลักษณ์แห่งตนเพื่อความเป็นตัวเองจึงให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนมากขึ้น การคบเพื่อนจะขยายกว้างขึ้นเพื่อสร้างมิตรภาพกับเพื่อนใหม่ๆ เช่น การจับกลุ่มตั้งชมรมดึงดูดวัยรุ่นที่มีความสนใจและมีเจตนารมณ์คล้ายคลึงกันเข้าด้วยกัน เป็นต้น อีกทั้งยังมีพัฒนาทางด้านสติปัญญาที่เด่นชัด คือมีความนึกคิดที่เป็นเหตุผล สามารถจินตนาการและเข้าใจความคิดที่รวบยอดได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งจะกระตุ้นให้เขามีความคิดสร้างสรรค์ แต่อย่างไรก็ตามพลังความคิดอาจชักนำให้คิดหรือมองสิ่งรอบตัวในแง่ลบ คิดเห็นแต่ความด้อยปมด้อยของตนเอง ความอยากรู้อยากลองที่มีในตัวเขาอาจชักนำให้เขาลองเสี่ยงในสิ่งต่างๆ ใฝ่ง่ายหากจิตใจไม่หนักแน่นพอ ประกอบกับถ้าการยอมรับและการเห็นคุณค่าของตนเองต่ำ อาจส่งผลให้เขาแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหาหรือต่อต้านสังคมในรูปแบบต่างๆ เช่น เกเร ก้าวร้าว ติดยาเสพติด และฆ่าตัวตาย เป็นต้น (กรมสุขภาพจิต, 2545)

พฤติกรรมก้าวร้าวเป็นปัญหาพฤติกรรมตามวัยอย่างหนึ่งของเด็กวัยรุ่น (กรมสุขภาพจิต, 2545; กุญชรย์ คำชาย, 2540; ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2540) และพบว่ามีความรุนแรงและมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน (กรมสุขภาพจิต, 2547) พฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กวัยรุ่นอาจเป็นพฤติกรรมก้าวร้าวทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ โดยพฤติกรรมก้าวร้าวทางตรงนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อ ทำร้ายบุคคลอื่นหรือสิ่งที่เกลียดโดยตรง เช่น การชกต่อย การทะเลาะวิวาท การข่มขู่ ส่วนพฤติกรรมก้าวร้าวทางอ้อม มีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการทำร้ายบุคคลอื่นหรือสิ่งที่เกลียดแต่ไม่สามารถทำได้จึงไปแสดงออกกับผู้อื่น เช่น โกรธบิดาแต่ไปตีน้องแทน หรือโกรธครูอาจารย์จึงไปทำลายโต๊ะเรียน เป็นต้น (พิงพิศ จักรปิง, 2539) โดยทั่วไปพฤติกรรมก้าวร้าวแบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ พฤติกรรมก้าวร้าวทางกาย (physical aggression) และพฤติกรรมก้าวร้าวทางวาจา (verbal aggression) พฤติกรรมก้าวร้าวทางกาย เช่น เตะต่อย ทำร้ายร่างกายผู้อื่น ทำลายข้าวของ หรือทำร้ายตนเอง ส่วนพฤติกรรมก้าวร้าวทางวาจา

เช่น พูดยาไม่สุภาพ ตะโกนคำหรือใช้คำหยาบ เป็นต้น (ลักขณา สรวิวัฒน์, 2545; อุมาพร ตรังคสมบัติ, 2542)

พฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กวัยรุ่น มีสาเหตุมาจากปัจจัยภายในตัวบุคคลและปัจจัยภายนอก (Bandura, 1973) การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของเด็กวัยรุ่น เป็นปัจจัยภายในตัวบุคคลที่สำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กวัยรุ่น (กรมสุขภาพจิต, 2545; ญญศรี คำชาย, 2540; ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2540) นอกจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวแล้วในเด็กวัยรุ่น โดยเฉพาะเพศชายยังมีฮอร์โมนเทสโทสเตอร์โรน (testosterone hormone) ซึ่งเป็นฮอร์โมนเพศชายที่มีความสัมพันธ์กับการเกิดพฤติกรรมก้าวร้าว จะเห็นได้จากผลการศึกษาผู้ต้องขังในเรือนจำจำนวนหนึ่งที่ทำโดยนักจิตวิทยาพบว่านักโทษชายที่ต้องคดีฆาตกรรมมีปริมาณฮอร์โมนเทสโทสเตอร์โรนสูงกว่านักโทษชายคดีอื่นที่ไม่ใช่คดีทำร้ายร่างกาย และนักโทษชายเหล่านี้ยังฝ่าฝืนกฎระเบียบของเรือนจำมากกว่า มีการทะเลาะวิวาทในเรือนจำบ่อยกว่าอีกด้วย (Dabbs, Carr, Frady, & Riad, 1995) และจากการทดสอบความวิตกกังวลด้วยประวัติจากวัยเด็กจนถึงอายุ 19 ปี จากเอกสารรายงาน เอฟ. บี. ไอ. และรายงานจากคุกแสดงชัดเจนว่านักโทษชาย 10 คน ที่มีประวัติก่อคดีร้ายแรงกว่าและก้าวร้าวมากกว่าเมื่อครั้งที่เขาอยู่ในวัยรุ่นมีระดับฮอร์โมนเทสโทสเตอร์โรนสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าฮอร์โมนเทสโทสเตอร์โรนเป็นปัจจัยภายในตัวบุคคลปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงทางอาชญากรรมในวัยเด็กจนถึงวัยรุ่น (สุพัฒนา เชาตติวงศ์ ณ อยุธยา, 2548) ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ร่วมกับฮอร์โมนเทสโทสเตอร์โรน เป็นปัจจัยภายในตัวบุคคลที่ทำให้เด็กวัยรุ่นมีพฤติกรรมก้าวร้าว แต่ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดและความเชื่อของเขาที่มีต่อพฤติกรรมก้าวร้าวด้วย เพราะถ้าเขามีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมก้าวร้าวและมีความเชื่อว่าการแสดงความก้าวร้าวเป็นวิธีการเดียวที่จะใช้ในการโต้ตอบผู้อื่นเพื่อให้ได้ในสิ่งที่เขาต้องการเขาจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวออกมา (Lange & Jakubowski, 1978) ดังนั้นความคิดและความเชื่อของเขาจึงเป็นปัจจัยภายในตัวบุคคลที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กวัยรุ่น

นอกจากปัจจัยภายในตัวบุคคลแล้วปัจจัยภายนอกก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กวัยรุ่นเป็นอย่างมาก เพราะยุคปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยมุ่งเน้นความเจริญทางด้านวัตถุและให้ความสำคัญกับการใช้อำนาจเงินเป็นใหญ่ (สุริย์ กาญจนวงศ์ อ้างใน กรมสุขภาพจิต, 2549) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กวัยรุ่น โดยมีรายละเอียดดังนี้

การเปลี่ยนแปลงทางด้านครอบครัว ครอบครัวส่วนใหญ่ในสังคมไทยปัจจุบันให้ความสำคัญกับการใช้อำนาจเงินเป็นใหญ่ จึงเน้นความสำคัญของการหาเงินหรือการแสวงหาทรัพย์สินของทาง

รูปธรรมมากกว่าความสำคัญทางจิตใจ ทำให้เด็กวัยรุ่นส่วนใหญ่ขาดความอบอุ่นในครอบครัว (สุริยกาญจนวงศ์ อ้างใน กรมสุขภาพจิต 2549ก) จากการที่บิดามารดาไม่มีเวลาให้ เขาจึงแสวงหาความมั่นคงทางจิตใจจากเพื่อนในกลุ่มเพื่อทดแทนความอบอุ่นที่จะได้รับจากครอบครัว ซึ่งการกระทำดังกล่าวอาจเป็นอันตรายและทำให้เกิดความเสียหายต่ออนาคตและชีวิตของเขาได้หากเขาได้เพื่อนไม่ดี เช่น เป็นอันธพาลหรือติดยาเสพติด เป็นต้น (Fuhrmann, 1990) นอกจากนี้บางครอบครัวที่ขาดทักษะในการปรองดองกันทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทและใช้ความรุนแรงในในครอบครัวตามมา เด็กวัยรุ่นจึงต้องเผชิญกับความรุนแรงในครอบครัว (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ, 2548ข) ซึ่งภาพความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวจะทำให้เขาได้เห็นตัวแบบที่ก้าวร้าวและอาจนำวิธีการดังกล่าวไปใช้ในการแก้ปัญหา เพราะการเห็นตัวแบบที่ก้าวร้าวจะทำให้เขาเชื่อว่าการแสดงความก้าวร้าวเป็นวิธีการเดียวที่จะใช้ในการโต้ตอบผู้อื่นเพื่อให้ได้ในสิ่งที่เขาต้องการ (Lange & Jakubowski, 1978)

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เช่น ความรุนแรงในโรงเรียนที่เพิ่มมากขึ้น (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ, 2549ก) สภาพของชุมชนที่มีการเข้าถึงแหล่งอบายมุข ยาเสพติดและอาวุธ ตลอดจนทัศนคติของชุมชนที่ยอมรับความรุนแรงหรืออาจมีผู้ใหญ่เป็นตัวแบบในการกระทำพฤติกรรมก้าวร้าว (พรรณพิมล หล่อตระกูล, 2549) เป็นปัจจัยภายนอกอีกปัจจัยหนึ่ง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมก้าวร้าว กล่าวคือปัจจุบันสังคมไทยต้องเผชิญกับความรุนแรงในโรงเรียนเพิ่มมากขึ้นทั้งการกระทำรุนแรงทางร่างกายและจิตใจโดยความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นถูกส่งผ่านจากครูสู่นักเรียน จากนักเรียนด้วยกันเองในรูปแบบการข่มขู่รังแก และจากความรุนแรงในกลุ่มนักเรียนที่ทะเลาะวิวาทกันด้วยการใช้ความรุนแรง (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ, 2549ก) ผลจากการศึกษาปัญหาการรังแกกันในโรงเรียนของโครงการส่งเสริมสนับสนุนและคุ้มครองสุขภาพและมนุษยชน ด้านเด็ก เยาวชน และครอบครัว ที่สำรวจเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 3,047 คน ใน 8 จังหวัดทุกภาคของประเทศไทยพบว่าครู ร้อยละ 75.5 มีทัศนคติที่คัดค้านการตีเด็ก ถึงแม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการจะห้ามลงโทษนักเรียนด้วยวิธีการรุนแรง แต่ในความเป็นจริงนั้นยังมีอยู่ทั้งการลงโทษทางร่างกายโดยใช้ไม้เรียวหรือการลงโทษด้วยวาจาหรือทำร้ายจิตใจ เช่น การตะโกนดุด่า หรือเพิกเฉยไม่พูดด้วย เป็นต้น ส่วนความรุนแรงที่ส่งผ่านจากนักเรียนด้วยกันเองในรูปแบบการข่มขู่รังแก ผลจากการสำรวจพบว่านักเรียนร้อยละ 40 เคยถูกรังแกเดือนละ 2-3 ครั้ง รูปแบบพฤติกรรมความรุนแรงจะคล้ายกันทุกภาค คือทำร้ายจิตใจด้วยวาจา ล้อเลียน ร้อยละ 47.9 เพี้ยคหยาบเชื้อชาติ ผิวพรรณ ร้อยละ 27.9 และคุกคามทางเพศ ร้อยละ 10.7 ยกเว้นภาคตะวันออกที่พบการแย่งเงินและของใช้ด้วย ส่วนสถานที่อันตรายที่นักเรียนมักจะถูกรังแก คือห้องเรียนเวลาครูไม่อยู่ ทางเดินหน้าห้องเรียน

สนามโรงเรียน โรงอาหารและต่อน้ำครุ ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้ถูกรังแกและผู้ที่ยังแกล้งผู้อื่นคือผู้ถูกรังแกต้องเจ็บตัวจากการถูกทำร้ายและรู้สึกกังวลในการไปโรงเรียน เมื่อเวลาผ่านไปเขาจะเก็บตัวซึมเศร้า และเมื่อถึงจุดที่ทนไม่ได้เขาจะทำร้ายตนเองหรือทำร้ายผู้ที่ยังแกล้งเขา ส่วนผู้ที่ยังแกล้งผู้อื่นถ้าไม่ถูกตักเตือนหรือถูกลงโทษเขาจะคิดว่าตนเองเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ไม่เกรงกลัวใคร และเมื่อเวลาผ่านไปเขาจะกลายเป็นอันธพาลต่อต้านสังคม และชอบใช้ความรุนแรงกับคนอื่น (สมบัติ ตาปัญญา อ้างในสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2549ค) นอกจากนี้เด็กวัยรุ่นในปัจจุบันต้องเผชิญกับความรุนแรงในโรงเรียนที่เพิ่มมากขึ้นแล้ว เขายังต้องดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางชุมชนที่มีการเข้าถึงแหล่งอบายมุข ยาเสพติดและอาวุธ ซึ่งอาจเป็นสิ่งจูงใจให้เขาเสี่ยงต่อการกระทำพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง (พรรณพิมล หล่อตระกูล, 2549) เพราะการที่เด็กวัยรุ่นเข้าถึงอาวุธ เช่น มีดพก ปืน ระเบิด อาจทำให้เขาใช้เป็นเครื่องมือในการก่อเหตุรุนแรงหรือทำร้ายผู้อื่นได้ เพราะเมื่อคนเราเกิดความรู้สึกโกรธหรือคับข้องใจถ้าหากเขาได้เห็นวัตถุบางอย่างอาจทำให้แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวมากขึ้น (สิทธิโชค วรรณสันติกุล, 2546) นอกจากสภาพสังคมที่เอื้อต่อการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงแล้ว ทักษะคติของชุมชนที่ยอมรับความรุนแรงหรืออาจมีผู้ใหญ่บางคนเป็นแบบอย่างในการกระทำพฤติกรรมก้าวร้าวจะทำให้เด็กวัยรุ่นในชุมชนมีค่านิยมที่ยอมรับพฤติกรรมก้าวร้าว (พรรณพิมล หล่อตระกูล, 2549) ดังนั้น เมื่อเด็กวัยรุ่นสามารถหาซื้อปืนเถื่อนหรือทำระเบิดขึ้นเองได้ ประกอบกับการมีค่านิยมที่ผิดคิดว่าการพกอาวุธปืนเป็นการแสดงถึงความเก่งกาจ จึงอาจทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการที่เด็กวัยรุ่นจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวออกมาเป็นความรุนแรงได้มากขึ้น (พึงพิศ จักรปิง, 2539)

การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี โดยเฉพาะเทคโนโลยีที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร เช่น อินเทอร์เน็ต (internet) โทรศัพท์ ภาพยนตร์ วิทยุ เป็นต้น จะมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กวัยรุ่นเป็นอย่างมาก เพราะสื่อที่แฝงไปด้วยภาพของความก้าวร้าวรุนแรงจะส่งผ่านข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวร้าวรุนแรงไปยังเด็กวัยรุ่น ซึ่งอาจส่งผลให้เด็กวัยรุ่นมีพฤติกรรมก้าวร้าวและต่อต้านสังคมเพราะเขาจะเคยชินต่อความรุนแรงจนเห็นเป็นเรื่องธรรมดา (สมศักดิ์ โล่เลขา อ้างในกรมสุขภาพจิต, 2549ข) ปัจจุบันพฤติกรรมการบริโภคสื่อของเด็กวัยรุ่นส่วนใหญ่มักนิยมบริโภคสื่อเพื่อความบันเทิงเป็นหลัก (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2549ข) จากข้อมูลการสำรวจครอบครัวและเด็กอายุ 1-18 ปีทั่วประเทศ จำนวน 9,488 ราย ระหว่างเดือนกันยายน-ธันวาคม 2544 ของโครงการวิจัยพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย พบว่าเด็กใช้เวลาดูโทรทัศน์ถึง 1 ใน 5 ของเวลาตื่น หรืออาจถึงครึ่งหนึ่งของเวลาว่างจากการทำกิจกรรมส่วนตัวและการไปโรงเรียน โดยกลุ่มเด็กวัยรุ่นอายุ 13-18 ปี ดูโทรทัศน์เฉลี่ยวันธรรมดา 3.3 ชั่วโมง วันหยุดเฉลี่ย 4.9 ชั่วโมง เด็กในเขตเมืองใช้เวลาดูโทรทัศน์มากกว่าเด็กในชนบท จากหลักฐานการวิจัยในปัจจุบันชี้ว่าโทรทัศน์มีทั้งผลดีและผลเสียต่อเด็ก การเลือกรายการที่ดีและเหมาะสมตามวัยจะช่วยส่งเสริมพฤติกรรมสังคม

และพัฒนาการด้านภาษา แต่หากเลือกรายการไม่เหมาะสมจะเกิดผลลบต่อความคิดสร้างสรรค์จินตนาการและทำให้มีพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงได้ (สมศักดิ์ โล่เลขา อ้างใน กรมสุขภาพจิต, 2549ข) นอกจากนี้สื่อโทรทัศน์แล้วเกมส์คอมพิวเตอร์ที่มีเนื้อหารุนแรงก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของวัยรุ่น ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของ สุทธิพร นิราพาธ (2547) ที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการเล่นเกมคอมพิวเตอร์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนมัธยมปลาย ผลการศึกษาพบว่าการเล่นเกมส์คอมพิวเตอร์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนมัธยมปลายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .28

การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในปัจจุบันดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กวัยรุ่นอย่างเห็นได้ชัด และจากการที่เด็กวัยรุ่นมีปัญหาตั้งแต่อายุน้อยซึ่งตัวเด็กวัยรุ่นเองยังไม่สามารถคิด ตัดสินใจได้ด้วยตนเอง จึงอาจทำให้ถูกหล่อหลอมความคิดความเชื่อที่ไม่เหมาะสมมาจากปัจจัยภายนอกดังที่กล่าวมาข้างต้นได้ (พรรณพิมล หล่อตระกูล, 2549) ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของแบนดูราที่ว่าพฤติกรรมก้าวร้าวของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้จากการสังเกตและการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรง ดังนั้นเมื่อเด็กวัยรุ่นได้เห็นตัวแบบที่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวแล้วได้รับการเสริมแรงประกอบกับเขาแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวแล้วได้รับการเสริมแรง เขาก็จะมีแนวโน้มที่จะทำพฤติกรรมก้าวร้าวต่อไป (Bandura, 1977) ซึ่ง แบนดูรา (Bandura) เจ้าของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Cognitive Theory) เชื่อว่าพฤติกรรมของบุคคลเกิดจากปฏิสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อกันและกันระหว่างปัจจัยภายในตัวบุคคล (internal personal factor) การแสดงพฤติกรรม (represent behavior) และสิ่งแวดล้อมภายนอก (external environment) โดยปฏิสัมพันธ์ระหว่าง 3 องค์ประกอบนี้จะมีลักษณะที่ส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน (reciprocal causation) ซึ่งอิทธิพลขององค์ประกอบแต่ละอย่างจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสถานการณ์และกิจกรรมที่แตกต่างกัน (Bandura, 1997) ดังนั้นเมื่อเด็กวัยรุ่นมีความคิดและความเชื่อที่ดีต่อการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวประกอบกับสภาพสังคมที่เขาอยู่อาศัยยอมรับพฤติกรรมก้าวร้าวและสนับสนุนการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวจะส่งผลให้เด็กวัยรุ่นมีพฤติกรรมก้าวร้าว ในขณะที่เดียวกันเมื่อเด็กวัยรุ่นในสังคมมีความคิดและความเชื่อที่ดีต่อการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวเขาจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวออกมา ซึ่งการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อตัวเขาและสภาพสังคมที่เขาอยู่อาศัยเช่นกัน

พฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กวัยรุ่นเป็นเหตุนำความเดือดร้อนรบกวนวาท ทั้งแก่ตนเอง บุคคลที่เกี่ยวข้องตลอดจนสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้จากปัญหาความก้าวร้าวรุนแรงที่แสดงออกมาในรูปแบบของอาชญากรรมประเภทต่างๆ เช่น การฆ่าผู้อื่น การข่มขืน การชิงทรัพย์ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2549ค) พฤติกรรมก้าวร้าวในเด็กวัยรุ่นหากไม่ได้รับการแก้ไข

อาจส่งผลร้ายหรือความเสียหายต่อตัวเด็กวัยรุ่นเองหรือสังคมในอนาคตได้ เพราะพฤติกรรมก้าวร้าว มีลักษณะเป็นพฤติกรรมที่เป็นอันตรายและมีเจตนาที่ทำให้เกิดการบาดเจ็บ (Bandura, 1973) จึงจัดเป็นพฤติกรรมที่เป็นภัยต่อตนเองและสังคมที่อาจเป็นสาเหตุนำไปสู่การเป็นอาชญากรได้ (ลักขณา สรวิวัฒน์, 2545) จากรายงานสถิติประจำปี 2547 ของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ในประเทศไทย พบว่ามีจำนวนคดีที่เด็กและเยาวชนถูกจับกุมส่งสถานพินิจทั่วประเทศโดยจำแนก ตามฐานความผิด ในปี 2545, 2546 และ 2547 ดังนี้คือคดีความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย มีจำนวน 3,054, 4,843 และ 5,969 คดี ตามลำดับ คดีความผิดเกี่ยวกับอาวุธและวัตถุระเบิด มีจำนวน 681, 1,016 และ 1,049 คดี ตามลำดับ คดีความผิดเกี่ยวกับความสงบสุข เสรีภาพ ชื่อเสียงและการปกครอง มีจำนวน 1,380, 1,957 และ 2,031 คดี ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีคดีที่เกี่ยวกับความผิดอื่นๆอีก จำนวน 30,170, 22,099 และ 24,159 คดี ตามลำดับ (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2548) ซึ่งคดีบางส่วนอาจมีสาเหตุมาจากการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กวัยรุ่นในรูปแบบที่แตกต่างกันไป โดยอาจมีจุดมุ่งหมายเพื่อการแค้นแค้น ถูกกดขี่ ความโกรธเกลียด อิจฉา เรียกร้องความสนใจ เอาใจเพื่อน เรียกร้องความรักจากผู้ปกครองหรือครู การเลียนแบบผู้ปกครองและบุคคลที่เด็กวัยรุ่น ได้เห็นจากสื่อประเภทต่างๆหรือเพื่อนหัวโจกที่ตนนิยมเป็นต้น ในรายที่รุนแรงเด็กวัยรุ่นอาจฆ่าผู้อื่น ถึงตายได้ถ้าความก้าวร้าวรุนแรงมีมากจนไม่รู้สึกลึกถึงความเจ็บปวดของผู้อื่น และไม่รู้สึกลึกคิดในการกระทำ ความก้าวร้าวรุนแรง (กรมสุขภาพจิต, 2545) นอกจากนี้ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากการที่เขาบันดาลโทสะแล้วไม่สามารถควบคุมตนเองได้ จึงเป็นเหตุให้แสดงออกมาในรูปแบบของพฤติกรรมก้าวร้าว รุนแรงที่เป็นอันตรายและอาจกระทำการรุนแรงจนเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับบาดเจ็บหรือถึงแก่ชีวิต จากข้อมูลที่ถูกกล่าวมาเบื้องต้นจะเห็นว่าจำนวนคดีจำแนกตามฐานความผิดของเด็กและเยาวชนมี แนวโน้มที่สูงขึ้นเรื่อยๆ และเมื่อนำสถิติทั้งหมดมาจำแนกตามอายุของผู้กระทำความผิด ระหว่างปี 2545 ถึง 2547 จะพบว่าผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่เป็นเด็กวัยรุ่นที่มีอายุระหว่าง 15-18 ปี ซึ่งจัดอยู่ในช่วงวัยรุ่น ตอนกลางถึงวัยรุ่นตอนปลาย (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2548) และเด็กวัยรุ่นที่มี พฤติกรรมก้าวร้าวส่วนใหญ่มักเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง พบในสังคมเมืองที่ประกอบอาชีพ อุตสาหกรรมหรือสังคมเมืองใหญ่ๆ (สุทธิชัย ปานปรีชา, 2544)

นอกจากนี้ยังพบว่าวัยรุ่นตอนกลางถึงวัยรุ่นตอนปลายเป็นช่วงวัยที่ค้นหาอุดมการณ์ และเอกลักษณ์แห่งตนเพื่อแสดงความเป็นตัวของตัวเอง จึงให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนมากเพราะ ต้องการยอมรับจากเพื่อนจึงมักจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ประกอบกับเป็นช่วงวัยที่อยากรู้อยากรู้ จึงมีโอกาที่จะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวออกมาเป็นความรุนแรงได้เมื่อรวมตัวกัน (กรมสุขภาพจิต, 2545) การรวมกลุ่มของเด็กวัยรุ่นนั้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการแสดงพฤติกรรม ก้าวร้าวเพราะเด็กวัยรุ่นส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อน และยึดถือค่านิยมของเพื่อนใน

กลุ่มเป็นหลัก กลุ่มเพื่อนจึงมีอิทธิพลอย่างมากต่อความประพฤติของเด็กวัยรุ่น (สุชา จันทร์อม, 2540) โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อนที่มีลักษณะเป็นแก๊ง (gang) ซึ่งสมาชิกในกลุ่มมักเป็นเพศเดียวกัน และจุดประสงค์ของการรวมกลุ่มจึงมักถูกมองไปในทางลบและมีพฤติกรรมต่อต้านสังคม (พึงพิศ จักรปิง, 2539) เมื่อเด็กวัยรุ่นมีการรวมกลุ่มกันสมาชิกในกลุ่มจะสร้างกฎระเบียบ ภาษา และประเพณีประจำกลุ่มขึ้นมาเพื่อใช้ในกลุ่มเท่านั้น และที่สำคัญคือสมาชิกในกลุ่มทุกคนจะต้องปฏิบัติตามมิฉะนั้นอาจหมดสภาพของการเป็นสมาชิกในกลุ่ม (ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2540) ดังนั้นกลุ่มเพื่อนและการรวมกลุ่มจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กวัยรุ่น ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของ ศิริวรรณ ปุ่นคอน (2547) เรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชายระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ ผลการศึกษาพบว่าการเลียนแบบเพื่อนส่งผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชายร้อยละ 66.9 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และการศึกษาของ ทะนงค์ สุขเกษม (2544) เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู การปฏิบัติตัวของเพื่อน และสื่อกับพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าการปฏิบัติตัวของเพื่อนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมก้าวร้าวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 นอกจากนี้การปฏิบัติตัวของเพื่อนยังเป็นองค์ประกอบที่สามารถร่วมพยากรณ์พฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถพยากรณ์พฤติกรรมก้าวร้าวทางกายได้ร้อยละ 47.60 และสามารถทำนายพฤติกรรมก้าวร้าวทางวาจาได้ร้อยละ 42.90 และการศึกษาของ สุภา มาลากุล ณ อรุณยา (2540) เรื่องพฤติกรรมก้าวร้าวเป็นกลุ่มของนักเรียนอาชีวศึกษา โดยกลุ่มตัวอย่างมาจากโรงเรียนที่มีประวัติการแสดงความก้าวร้าวเป็นกลุ่มบ่อยครั้ง ผลจากการศึกษาพบว่าเด็กวัยรุ่นที่อายุน้อยที่สุดจะก้าวร้าวมากที่สุด มีความคับข้องใจสูง มีความรู้สึกเป็นหมู่เป็นพวกสูง เด็กวัยรุ่นที่ก้าวร้าวมากที่สุดเป็นเด็กที่เรียนในวิชาชีพที่ต้องใช้สมอง และเด็กวัยรุ่นที่มีฐานะดีมีความก้าวร้าวและความคับข้องใจสูงกว่าเด็กที่มีฐานะต่ำกว่า ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าเมื่อเด็กวัยรุ่นชายที่มีความรู้สึกเป็นหมู่เป็นพวกสูงมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ จึงมีความเสี่ยงที่จะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงได้

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นพฤติกรรมก้าวร้าวเป็นพฤติกรรมทางสังคมที่เกิดจากการเรียนรู้ของมนุษย์ โดยมนุษย์จะเรียนรู้พฤติกรรมก้าวร้าวได้จากการสังเกต การเลียนแบบจากตัวแบบที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวและการได้รับการเสริมแรงเมื่อแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว (Bandura, 1973) พฤติกรรมก้าวร้าวของบุคคลถูกกำหนดมาจากปัจจัยภายในตัวบุคคลและปัจจัยภายนอกในลักษณะที่สัมพันธ์กัน นั่นคือปัจจัยภายในตัวบุคคล ซึ่งได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และลักษณะทางกายภาพ ร่วมกับปัจจัยภายนอก ได้แก่ สภาพแวดล้อม อิทธิพลทางสังคม การให้ข้อมูลผ่านตัวแบบ และการเสริมแรงจากบุคคลอื่นจะเป็นตัวกำหนดให้บุคคลแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว ดังนั้นการควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าวจึงจำเป็นต้องควบคุมปัจจัยภายในตัวบุคคลและปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อ

พฤติกรรมก้าวร้าวของบุคคล แต่การควบคุมปัจจัยภายนอกนั้นทำได้ยากแบนดูราจึงให้ความสำคัญกับการควบคุมที่ปัจจัยภายในตัวบุคคล (Bandura, 1986)

การควบคุมพฤติกรรมที่ปัจจัยภายในตัวบุคคลสามารถทำได้โดยการสำรวจตนเอง (self-monitoring) การกำกับตนเอง (self-regulation) การควบคุมตนเอง (self-control) และการพัฒนาการรับรู้สมรรถนะแห่งตน โดยการรับรู้สมรรถนะแห่งตนเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้การควบคุมตนเองมีประสิทธิภาพ โดยการรับรู้สมรรถนะแห่งตนที่เพิ่มขึ้นจะมีผลต่อการพัฒนาความตระหนักในการควบคุมตนเองและจะทำให้เขามีความเชื่อว่าเขาสามารถควบคุมตนเองได้ (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2543) ดังนั้นการเพิ่มการรับรู้สมรรถนะแห่งตนจึงอาจเป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยให้บุคคลสามารถควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าวได้ เพราะการตัดสินใจในการกระทำพฤติกรรมของบุคคลเกิดจากความเชื่อหรือความคาดหวัง 2 ประการ คือ การรับรู้สมรรถนะแห่งตนและความคาดหวังในผลลัพธ์ นั่นคือบุคคลที่มีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนสูงและมีความคาดหวังในผลลัพธ์ของการกระทำที่จะเกิดขึ้นสูงจะกระทำพฤติกรรมนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความปรารถนาที่จะกระทำพฤติกรรมนั้นและมีความพึงพอใจต่อการกระทำพฤติกรรมนั้นถึงแม้ว่าผลลัพธ์ที่คาดหวังอาจไม่เป็นไปตามที่ต้องการเขาจะยังคงพยายามและยืนยันที่จะทำพฤติกรรมนั้นต่อไป (Bandura, 1997) หากความคาดหวังในผลลัพธ์ไม่แตกต่างกัน การรับรู้สมรรถนะแห่งตนจะมีผลต่อการกระทำของบุคคล คือบุคคล 2 คนอาจมีความสามารถไม่ต่างกัน แต่อาจแสดงออกต่างกันได้ถ้าพบว่าคนทั้งสองมีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนแตกต่างกันหรือในคนเดียวกันถ้ารับรู้สมรรถนะแห่งตนในแต่ละสภาพการณ์ต่างก็อาจแสดงพฤติกรรมออกมาแตกต่างกันได้เช่นกัน เพราะการรับรู้สมรรถนะแห่งตนของบุคคลนั้นเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามสภาพการณ์ที่บุคคลเผชิญอยู่ในขณะนั้น ดังนั้นการแสดงพฤติกรรมของบุคคลจึงขึ้นอยู่กับ การรับรู้สมรรถนะแห่งตนในสภาพการณ์นั้นๆนั่นเอง (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2543) ดังนั้นหากบุคคลได้รับการพัฒนาการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าวอาจช่วยให้เขาสามารถระงับการควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าวด้วยตนเอง และอาจส่งผลให้พฤติกรรมก้าวร้าวในเด็กวัยรุ่นลดลงได้

การรับรู้สมรรถนะแห่งตน (self-efficacy) เป็นแนวคิดหนึ่งของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Cognitive Theory) ของ แบนดูรา (Bandura, 1997) ซึ่งแบนดูราได้ให้ความหมายว่าการรับรู้สมรรถนะแห่งตน เป็นความเชื่อมั่นหรือการรับรู้หรือการตัดสินใจของบุคคลเกี่ยวกับความสามารถของตนที่จะกระทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง และดำเนินการกระทำพฤติกรรมนั้นให้บรรลุตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ (Bandura, 1986) การรับรู้สมรรถนะแห่งตนสามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้จากแหล่งข้อมูล 4 แหล่ง คือ ประสบการณ์จากความถำเร็จ (enactive mastery experience) ประสบการณ์จากผู้อื่น (vicarious experience) การชักจูงด้วยคำพูด (verbal persuasion) และสภาพร่างกายและ

สภาวะอารมณ์ (physiological and affective states) โดยการรับรู้สมรรถนะแห่งตนอาจเกิดขึ้นได้จากการรับรู้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลใดแหล่งข้อมูลหนึ่งหรือหลายๆแหล่งข้อมูลผสมผสานกันก็ได้ (Bandura, 1997)

การเพิ่มการรับรู้สมรรถนะแห่งตนอาจทำได้หลายวิธี จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าที่ผ่านมาได้มีการนำวิธีการต่างๆมาใช้ในการเพิ่มระดับการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งที่เฉพาะเจาะจงซึ่งแตกต่างกันดังนี้

คารา (Kara, 2004) ศึกษาผลของการให้การศึกษาต่อการรับรู้สมรรถนะแห่งตนของผู้ป่วยโรคปอดอุดกั้นเรื้อรังชาวตุรกี โดยกลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมการศึกษา (education program) ร่วมกับการให้การรักษาตามปกติ ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับคำแนะนำและการให้การรักษาตามปกติเท่านั้น ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มทดลองมีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนสูงขึ้นหลังจากได้รับโปรแกรมการศึกษา และหลังจากนั้น 1 เดือนการรับรู้สมรรถนะแห่งตนนั้นยังคงอยู่ แต่ในกลุ่มควบคุมพบว่าการให้การรักษาอย่างเดียวมีผลทำให้การรับรู้สมรรถนะแห่งตนเพิ่มขึ้นแต่หลังจากนั้น 1 เดือนไม่มีผล

ลาธัม (Latham, 2006) ศึกษาผลของการฝึกการชี้แนะตนเองด้วยการใช้คำพูดต่อการรับรู้สมรรถนะแห่งตนและการกระทำในการเลือกสัมภาษณ์ชาวอเมริกันท้องถิ่นเหนือ โดยกลุ่มทดลองได้รับการฝึกการชี้แนะตนเองด้วยการใช้คำพูด (verbal self-guidance) ซึ่งประกอบด้วยการเรียนรู้เกี่ยวกับโปรแกรม การฝึกทักษะการให้กำลังใจตนเอง การฝึกใช้ภาษาและการสบตาอย่างเหมาะสม การแสดงบทบาทสมมุติ และสอนการชี้แนะตนเองด้วยการใช้คำพูดร่วมกับบทบาทสมมุติ ผลการศึกษาพบว่าการฝึกชี้แนะตนเองด้วยการใช้คำพูดมีผลต่อการรับรู้สมรรถนะแห่งตนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

พัชรินทร์ สิมทะราย (2544) ศึกษาผลของการพัฒนาทักษะการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศต่อการรับรู้สมรรถนะแห่งตนและพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนชายระดับ อาชีวศึกษา โดยการพัฒนาทักษะการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ซึ่งประกอบด้วยการตระหนักรู้ ในตนเอง ความเห็นใจผู้อื่น การตระหนักในพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ การยอมรับความแตกต่างระหว่างเพศ ทักษะการปฏิเสธและการเจรจาต่อรอง ทักษะการตัดสินใจและแก้ไขปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ ทักษะการใช้ถุงยางอนามัยอย่างถูกต้องและปลอดภัย ความรู้เรื่องพัฒนาการเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น พฤติกรรมทางเพศและพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ อารมณ์ทางเพศและการจัดการกับอารมณ์ทางเพศ และอันตรายของโรคเอดส์ ผลการวิจัยพบว่าการพัฒนาทักษะการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศมีผลต่อการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าวิธีการส่วนใหญ่ที่นำมาใช้ในการเพิ่มระดับการรับรู้สมรรถนะแห่งตน มีลักษณะเป็นการพัฒนาทักษะหรือให้ความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เฉพาะเจาะจงกับสิ่งที่ต้องการศึกษาเพียงอย่างเดียว ซึ่งวิธีการดังกล่าวแตกต่างจากการกำกับตนเองซึ่งจะขอก้าวในรายละเอียดต่อไป เพราะการกำกับตนเองนั้นนอกจากจะช่วยพัฒนาทักษะในการกระทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งแล้ว ยังมุ่งเน้นให้บุคคลกำหนดเป้าหมายและหาแนวทางในการกระทำด้วยตนเอง สำรวจตนเอง ประเมินพฤติกรรมตนเองและแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อตนเอง โดยวิธีการดังกล่าวจะช่วยให้บุคคลได้รับประสบการณ์ตรงที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่บรรลุผลสำเร็จด้วยตนเอง (Bandura, 1986) ซึ่งนับว่าเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่ทำให้บุคคลสามารถพัฒนาการรับรู้สมรรถนะแห่งตนได้

การกำกับตนเอง (self-regulation) เป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถนำไปใช้ในการเพิ่มการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าวได้ เพราะมีกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลไปสู่พฤติกรรมเป้าหมายที่ต้องการด้วยตนเอง โดยแบนดูรา (Bandura, 1986) เชื่อว่าบุคคลสามารถกระทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อควบคุมความคิด ความรู้สึก และการกระทำของตนเองด้วยผลลัพธ์ที่เขาหมาให้ตนเองโดยผ่านการฝึกฝนและพัฒนาตนเอง เพราะความตั้งใจและความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพียงอย่างเดียว นั้น ไม่เพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงถ้าขาดแนวทางที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น การกำกับตนเองประกอบด้วยกระบวนการ 3 กระบวนการ คือ การสังเกตตนเอง (self-observation) กระบวนการตัดสิน (judgement process) และการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อตนเอง (self-reaction) ซึ่งในแต่ละกระบวนการมีรายละเอียดดังนี้ (Bandura, 1986)

การสังเกตตนเอง (self-observation) เป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลรู้ว่ามิอะไรเกิดขึ้นกับตนเอง ซึ่งจะเป็นข้อมูลสำคัญที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพราะบุคคลจะนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตตนเองมากำหนดเป้าหมายการกระทำ พร้อมทั้งติดตามตรวจสอบและประเมินการกระทำพฤติกรรมของตนเอง ในการสังเกตตนเองนั้นจะมีองค์ประกอบย่อย 2 ประการ คือ การกำหนดเป้าหมายและการสำรวจตนเอง ซึ่งเมื่อบุคคลมีการกำหนดเป้าหมายขึ้นมาจะทำให้มีแรงจูงใจที่จะใช้ความพยายามเพื่อให้การกระทำนั้นบรรลุผลสำเร็จ และถ้าหากการกระทำบรรลุผลสำเร็จก็จะส่งผลให้บุคคลรับรู้ว่าคุณมีความสามารถและมีความพึงพอใจในตนเอง ส่วนการสำรวจตนเองนั้นจะเป็นการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมตนเองที่เกิดขึ้น ซึ่งจะเป็นข้อมูลย้อนกลับที่ช่วยให้บุคคลรับรู้ว่าคุณกระทำพฤติกรรมในลักษณะใด และจะทำให้บุคคลรู้ว่าจะดำเนินการอย่างไรต่อไปเพื่อไปสู่พฤติกรรมเป้าหมายที่กำหนดไว้

กระบวนการตัดสิน (judgement process) เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกับกระบวนการสังเกตตนเอง เพราะเมื่อบุคคลทำการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมตนเองแล้วจะนำข้อมูลที่ได้ไป

เปรียบเทียบกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งพฤติกรรมของบุคคลจะสำเร็จหรือล้มเหลวนั้นขึ้นอยู่กับมาตรฐานที่เขานำมาประเมิน และมาตรฐานที่บุคคลนำมาประเมินนั้นจะได้มาจากการเปรียบเทียบเชิงอ้างอิงสังคม การให้คุณค่าของกิจกรรม และการอนุมานสาเหตุของการกระทำ

การแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อตนเอง (self-reaction) เป็นกระบวนการสุดท้ายของการกำกับตนเอง ซึ่งจะทำหน้าที่ในการตอบสนองผลการประเมินพฤติกรรมตนเองทั้งทางบวกและทางลบ กล่าวคือเมื่อบุคคลกระทำพฤติกรรมได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้เขาจะให้การเสริมแรงตนเองเพื่อจูงใจให้เขากระทำพฤติกรรมให้ได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และเมื่อเขาสามารถทำพฤติกรรมได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ เขาจะให้สิ่งจูงใจแก่ตนเองซึ่งจะเป็นกลไกที่ช่วยส่งเสริมให้เขาแสดงพฤติกรรมนั้นต่อไป

การกำกับตนเองจะทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และมีประสบการณ์จากความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งประสบการณ์จากความสำเร็จดังกล่าวประกอบกับการได้เห็นตัวแบบที่ประสบความสำเร็จ การชักจูงด้วยคำพูด สภาพร่างกายและสภาวะอารมณ์ที่มีความพร้อมต่อการเรียนรู้ จะทำให้เขามีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนสูงขึ้น (Bandura, 1997) ดังนั้นเมื่อเด็กวัยรุ่นได้รับการฝึกวิธีการกำกับตนเองจะทำให้เขาได้เรียนรู้จากแหล่งข้อมูล 4 แหล่งคือประสบการณ์จากความสำเร็จของตน ประสบการณ์จากผู้อื่น การชักจูงด้วยคำพูดจากผู้นำกลุ่ม สภาพร่างกายและสภาวะอารมณ์ที่ดี ซึ่งแหล่งข้อมูลดังกล่าวจะช่วยพัฒนาให้เด็กวัยรุ่นมีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าวสูงขึ้นได้

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ายังไม่มีการศึกษาผลของโปรแกรมการกำกับตนเองต่อการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าวของวัยรุ่น โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กวัยรุ่นเพศชายที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนกลางถึงวัยรุ่นตอนปลายที่มีอายุระหว่าง 14-19 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มที่เสี่ยงต่อการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว เนื่องจากช่วงวัยนี้จะให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนมาก เพราะต้องการยอมรับจากเพื่อนจึงมักจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มและมีความรู้สึกเป็นหมู่เป็นพวกสูง ประกอบกับเป็นช่วงวัยที่อยากรู้อยากเห็น จึงมีโอกาสดูและแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวออกมาเป็นความรุนแรงได้เมื่อรวมตัวกัน (สุภา มาลากุล ณ อยุธยา, 2540) ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาผลของโปรแกรมการกำกับตนเองต่อการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าวในเด็กวัยรุ่น หากผลของโปรแกรมการกำกับตนเองสามารถเพิ่มระดับการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กวัยรุ่นได้จริง อาจเป็นวิธีการหนึ่งที่น่าสนใจในการลดพฤติกรรมก้าวร้าวในเด็กวัยรุ่นได้ ทั้งนี้งานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นการนำโปรแกรมการกำกับตนเองมาใช้ในการเพิ่มการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าวเท่านั้น ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ไม่ได้วัดพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กวัยรุ่นโดยตรง เพราะเชื่อว่าการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการควบคุม

พฤติกรรมก้าวร้าวที่เพิ่มขึ้นอาจเป็นปัจจัยภายในตัวบุคคลที่สำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กวัยรุ่น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กวัยรุ่นหลังจากได้รับโปรแกรมการกำกับตนเอง
2. เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กวัยรุ่น ระหว่างกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมการกำกับตนเองและกลุ่มที่ได้รับการเรียนการสอนตามปกติ

สมมุติฐานการวิจัย

1. เด็กวัยรุ่นกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมการกำกับตนเอง มีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าวสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรมการกำกับตนเอง
2. เด็กวัยรุ่นกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมการกำกับตนเอง มีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าวสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการเรียนการสอนตามปกติ

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลองเพื่อศึกษาผลของโปรแกรมการกำกับตนเองต่อการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กวัยรุ่น ที่ศึกษาในวิทยาลัยเทคนิคสังกัดกรมอาชีวศึกษา ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2549 ถึงเดือนมกราคม 2550

นิยามศัพท์

โปรแกรมการกำกับตนเอง หมายถึง แนวทางในการฝึกควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าวของตนเอง โดยใช้เทคนิคการกำกับตนเอง (self-regulation) ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา (Bandura, 1986) ซึ่งประกอบด้วยการสำรวจตนเอง การกำหนดเป้าหมาย การสังเกตและบันทึกพฤติกรรมตนเอง การประเมินพฤติกรรมตนเองและการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อตนเอง

การรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าว หมายถึง ความมั่นใจหรือความเชื่อมั่นของเด็กวัยรุ่นเกี่ยวกับความสามารถของตนในการควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าว ซึ่งเป็นพฤติกรรมทางสังคมที่เกิดจากการเรียนรู้ของมนุษย์ ที่มีลักษณะเป็นพฤติกรรมที่เป็นอันตรายและทำให้เกิดการบาดเจ็บโดยเจตนา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้รับอันตรายหรือความเจ็บปวด และเป็นพฤติกรรมที่ได้รับการตัดสินจากสังคมว่าเป็นพฤติกรรมก้าวร้าว (Bandura, 1973) ประเมินโดยแบบวัดการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าว ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา (Bandura, 1997)

เด็กวัยรุ่น หมายถึง นักเรียนชายที่มีอายุระหว่าง 14-19 ปี ที่กำลังศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยเทคนิคสังกัดกรมอาชีวศึกษา